

jeke nužde za njegovu uzvišenu službu, to je u osobitom interesu svake države, u kojoj ima katoličkih podanika, pa bila vlada te države shizmatička, muslimanska, poganska ili slobodno-zidarska. Biskup Rimski mora dakle nužno da bude nezavisan, da imade osebnju vlast, da može pregovarati s drugim državama svijeta. A ta osebnja vlast ne može se drugim zgodnijim zvati imenom, već: suverenitetom.

Prema tom vladao Papa nad teritorijem politički nezavisnim ili ne vladao, ne može ga nijedan državnik, do kojega se nešto drži, ne smatrati suverenim, držeći se one Napoleonove: Postupajte sa Papom, kao da imade 200.000 vojske pod oružjem. Papino osobno suverenstvo ne potječe od teritorijalnog suverenstva nad kojom pokrajinom Italije, već potječe od osobitog položaja, koji zauzima on spram ostalih suverena i vladara kao biskup Rimski, a koji mu daje duhovna vlast, što ju izvršuje nad katolicima cijeloga svijeta. Teritorijalno suverenstvo Papino imalo je kao zadaću da zaštititi i da jamči za osobno njegovo suverenstvo. I zato kad je revolucija otela Papi njegovu duhovnu vlast, počinila je besprimjerno nasilje, povrijedila je sveto pravo i otela Svetoj Stolici dragocjeno jamstvo njezine neodvisnosti. Prema tomu rimsko pitanje još i sada čeka na časno riješenje. Megjutim dogodilo se ovo ili ono, bile nade ovakove ili onakove da se rimsko pitanje riješi, rješilo se ono dostojno ili ostalo neriješeno, osobno suverenstvo Pape ostat će kakvo je i bilo, i ne će odvisiti o teritorijalnom suverenstvu. Pa ma i ne jamčio posjed neovisne crkvene države za neodvisnost Papinu, Papa će ostati jednako suveren i kao takova priznavat će ga vlasti, sve dok bude poglavar duhovni sviju katolika cijeloga svijeta.

Ova studija ugledne smotre „Etudes“ dojmila se silno javnoga mnijenja u Francuskoj.

Dr. Pazman.

Recenzije.

Synopsis theologiae dogmaticae fundamentalis: de vera religione, de Ecclesia, de fontibus revelationis. Auctore Ad. Tanqueray. Editio quarta

decima. Typis Societatis S. Joannis Evangelistae. Desclée et Socii. Romae. Tornaci. Parisiis 1911.

U godini dana (1910—1911.) dva

izdanja, a od g. 1896. do danas četrnajsto izdanje! Već to se ne događa svaki dan, i u velikom svijetu. A pogotovu latinskog kompendija temeljnog bogoslovlja. Tu barem nema oskudice. Pa onda, one neobične rječite i zanosne aprobacije četvorice kardinala: Richarda, Gibbonsa, Bourrera, de Ligonès-a i biskupa Guérarda. Treba li veće preporuke? A istom, kad staneš listat! Tu te zapanjuje bogato gradivo, tamo podrobna literatura, ovdje savremenitost problema, tamo aktualnost poteškoća, a svuda jasan logički raspored, bistri tvrdi dokazi, i laki — pravi francuski stil. Često ti je, kao da si baš sad našao, što si već dugo uzalud tražio. Ne zovu badava ovo djelo klasičkim. Nije lako naći autora, koji bi u kompeditiju skupio toliko, tako lijepo i tako korektno uređeno blago. Zato je i uveden u tolika bogoslovska učilišta u Evropi i Americi. I nije čudo. On je doista sabrao kako kaže: „nova et vetera“. Stare, vječne principe katoličke nauke i nova izlaganja vjerskih istina prema potrebama modernog doba i prema zahtjevima savremene apologetike. Tanquerey upotrebljuje djela svetih otaca i bogoslova, odluke rimskih papa i sabora, ali ne zaboravlja moderno oružje: kritičke, historičke, psihološke dokaze i bilješke. Piše po duhu sv. Tome Akvinskoga, ali modernom znanstvenom metodom. Doista može se s pravom reći: ako i nije svu a strogo provedena ideja savršene „Apologetike“, jer je knjiga namijenjena i onim slušateljima, koji ne mogu napose slušati „Apologetiku“ i napose „Temeljno bogoslovlje“: opet je prvo djelo te vrsti u latinskom jeziku, koje je vrlo blizu ideji prave „Apologetike.“

„Prolegomena“ se ističu značnim raspravom, koje nema u prijašnjim izdanjima: a moralnoj izvjesnosti što je za vjeru potrebna, o odnošaju Apologetike k vjeri i povijesću Apologetike, osobite moderne. Tu je jasno izrečeno, koliko volja utječe kad vjera nastaje i po om koliko je potrebno, da apologet u svom radu djeluje i na volju, na srce, a nesamo na intelekt. Kad apologet uzima pred očima sve te motive, koji sudjeluju u nastajanju moralne izvjesnosti, kako će ukloniti zgrade k vjeri. No time će pripraviti plodno tlo, valjanu dis-

poziciju, za svoju znanstvenu argumentaciju. Još neka pride potrebna milost Božja — i eto svih faktora, koji mogu apologetu pripraviti radost, da je svojim sudjelovanjem pribavio Crkvi mladog kovertita. Povijest apologetične znanosti pokazuje u glavnim crtama točni i pregledni razvoj te nauke od apostolskih otaca do modernih apologeta. Vidi se iz tog nacrtu, da su apologeti vazda upotrebljavali tako zvane unutrašnje i spoljašnje kriterije. Prema tomu, kakovi su bili protivnici, naglasivali su apologeti jače sad jednu, sad drugu vrstu kriterija. No uvijek im je bio glavni argumenat, koji se nije smio propustiti, spoljašnji kriterij, (t. zv. tradiciionalna metoda), dok je unutrašnji kriterij (odnekih nazivana psihološka metoda) bio pomagalo, kojim se redovno utiralo putove strogoj argumentaciji, makar da je relativno mogao biti za koga i odlučni dokaz. U novije doba se osobito u Francuskoj, razvila ova t. zv. psihološka metoda i stekla poradi osobitih modernih prilika vrlo mnogo pristaša. Zanimljivo je, što Tanquerey piše o Paskalovoj metodi (str. 40.): „Quae quidem methodus multum extollitur tamquam hodierna menti optime accommodata. Et merito, dummodo tamen duo vitentur excessus . . . excessus Jansenistarum . . . excessus fideistarum . . .“ Auktor hvali ascendentnu, no osobito izdiže Brugèrovu psihološku metodu („speciali laude dignus est L. Brugère . . .“ str. 43.), zatim misli Dechampsove, Newmanove, de Broglieve, Ollé-Laprune-ove i Fonsegrive-ove. Na str. 55. sq. kazuje, kad je moguća i dopuštena katolička metoda imanencije. Ne treba se plašiti, da je Tanquerey modernist, što upotrebljuje izraze „psihološka metoda“, „metoda imanencije“, što citira Paskala (dapače i samu rečenicu: „Srce ima svojih razloga, kojih razum ne poznaje“), što se oduševljava za Brugère-a i t. d. Na tu misao nije u cijelom svijetu nitko došao. Ne zato, što lanquerey ima aprobaciju, već zato, što on: 1) piše poslije Enciklike „Pascendi domgregis“; tako je mogao točno upotrebljavati istom po enciklici precizno određene termine, što više, moga se svuda osvrtni na „modernizam“; 2) što u stranom svijetu prate modernu literaturu; tako im se ne može dogoditi

da zamijene imena na pr. „moderan“ i „modernistički“ i t. d.

U apologetsku raspravu uvodi nas autor jasnim pogledom na cijelo gradivo. Tako on običaje činiti na početku svake veće rasprave. Samu argumentaciju osniva na činjenici: vjera je općenita pojava roda ljudskoga, koja tako živo utječe u život, da mu daje isto obličje. Građu za tu činjenicu pruža obilato moderna povijest religija. Potom je religija pojava, činjenica, koju treba proučiti i koje nitko ne smije prezreti. S tim je apologetika dobila iskustveni, pozitivni temelj, na kojem može graditi pomoću umnih principa, poput svake druge znanosti, bez ikakove pripomoći Objave Božje. Pojam religije izvodi se apriorno i aposteriorno. Potreba religije slijedi sama po sebi iz njene općenitosti. Dokazuje se dakle historičkim argumentom. Ali i filozofskim: i to psihološki i metafizički. No koja je religija od svih historičkih jedino prava? Nije i ne može biti jednako, poprimiti kojugod. Mnoge tvrde, da su od Boga objavljene. Valja dakle reći, što je objava, da li je moguća, je li nužna, da li nas obvezuje, pa ako da, na koji način da je nađemo? Pošto je autor u prvom dijelu traktata „de vera religione“ temeljito odgovorio na sva ta pitanja, preostaje mu za drugi dio samo još jedno gdje je ta prava objavljena vjera? — Tanqueray konstatira činjenicu, da su tri religije najraširenije: kršćanstvo, islam, i budhizam. On će ovim trim religijama primijeniti unutrašnje i spoljašnje kriterije. Tako će biti po sebi jasno, gdje je prava objavljena vjera. Počinje s kršćanstvom, jer se ono od ostalih odlikuje čistom naukom, učincima u redu moralnom, brojem i ugledom svojih pristaša. Tako je i u ovom dokazivanju temelj čisto pozitivni. Jednako i poredaj dokaza: unutrašnji (uzvišenost nauke, što očituje božansko podrijetlo), spoljašnji ili historički (svjedočanstvo Kristovo, čudesa, širenje kršćanstva, mesianska proroštva) i komparativni (poređenje s budhizmom i islamom). Dakle je kršćanstvo prava objavljena vjera. Ali koja je prava objava od trih najvećih kršćanskih religija? Protestantizam, grčko istočna vjera ili katolička? Na to će odgovoriti drugi traktat: de Ecclesia Christi. I taj se

dijeli u dvoje: prvi dio (apologetički) pokazuje, da je rimska crkva prava Crkva Kristova; drugi dio (teološki) radi o uređenju Crkve Kristove, kako je sada. U prvom dijelu pripravlja autor put historičkom dokazu (da je Krist osnovao živo i nepogrješivo poglavarstvo) time, što analizira narav religije i objave, što pita povijest religija i ljudsku savjest, da li je u vjerskim stvarima nuždan živi vrhovni autoritet ili je dosta i samo mrtvo slovo da bude pravilom vjere. Na to se dokazuje iz povjesničkih knjiga Novoga Zavjeta: 1. da je Krist osnovao hierarhičko (ne demokratsko) društvo, u kojem po Božjem pravu pripada zboru biskupa vlast učiti i upravljati Crkvom; 2. da je ovom zboru glava Papa, rimski biskup, koji po Božjem pravu imade vlast (*iurisdictione*) nad svim biskupima (Crkva je monarhička). Potom su bitna svojstva (osobine) Crkve Kristove, da je vidljiva, apostolska i nepogrješiva. No onda grčkoistočna i protestantska crkva ne mogu biti Crkva Kristova. To je jedina rimska Crkva. Strogo historičku argumentaciju potvrđuju i spoljašnje biljege. One očituju posebni utjecaj Božji u rimskoj crkvi, kao što čudesa posebno potvrđuju, da je kršćanstvo od Boga. Te su biljege: što je rimska crkva i nikoja druga: jedna, katolička, vazda ista (apostolska), sveta. Ovu je savvijem korektnu argumentaciju autor izradio po koncilu vaticanskom. Drugi (teološki) dio radi ukoliko o vlasti Crkve uopće, o subjektu, komu ta vlast pripada, o članovima Crkve i o odnošaju Crkve prema državi. Treći traktat: De fontibus revelationis govori o dvostrukom izvoru Objave Božje: o Usmenoj predaji i Svetom pismu. Appendix sadržaje: sistematičko izlaganje modernističkih zabuda u pojedinim zemljama, niz ekumenskih sabora, zbirku crkvenih pisaca prvih šest vijekova i odluke koncila vaticanskog. Na koncu je Index rerum alphabeticus.

Nijedno ljudsko djelo nije savršeno. I ovaj svezak Tanqueray-eve dogmatike nije izuzetak. Ima partija preopsežno obrađenih za školski kompendij; ima teza, koje se čine zališnim; ima ih koje su prekratko izrađene; ima ih, što nijesu potpuno jasne ili barem nijesu pregledne; ima nedostataka, jer neki pojmovi ili sistemi nijesu

dosta precizno rečeni ili su opće ispušteni itd. No mnogog će prigovora nestati, ako se sjetimo, da je Tanquerey pisao za svoje slušatelje. On je jamačno koješta mogao suponirati ili tumačiti, što mu se činilo zališnim bilježiti u kompendij. Uostalom i ovaj je kompendij u prvom redu ono što jest: priručnik. A živa riječ profesora treba da prema prilikama dodaje, ispušta ili mijenja, što je prema potrebama slušatelja prikladnije. Jamačno je ovo moderan i izvrstan kompendij, koji upućuje u najznamenitije aktualne probleme apologetične. A bogata literatura, što je navedena kod svakog pojedinog pitanja otvara i samouku brojne izvore za daljnju izobrazbu. O povijesti religija i modernizmu nema ni u kojem dojakošnjem kompendiju toliko ispisano, sve ako bi čovjek želio, da su ta dva područja još jače iscrpljena.

Dr. Fran Barac.

P. Václav Smolik C. SS. R.:
„Encyklika I. S. P. Pia X.
Pascendi dominici gregis o učeni modernistův.“
Nakladem Dědictvi sv. Prokopa.
Poctěno cenou nadace Karla-
chovy. Praha 1911. Str. 423.
cijena 6/50 K.

Teološki fakultet praškog češkog sveučilišta raspisao je nagradu iz zaklade Karlachove za najbolji prijevod i za najbolji tumač monumentalnoj enciklici „Pascendi dominici gregis“. Nagrada je dopala oca V. Smolika, redemptorista i lektora filozofije u Obojištu. S. je svoju zadaću dostojno ovršio skupiv u svoju debelu knjigu sve, što se o nauci modernista i o njihovoj pravедnoj osudi moglo reći.

Sredinu knjige čini sama enciklika u latinskom originalu s priloženim češkim prijevodom zgodno razdijeljena na veće i manje odsjeke s označenim naslovima, kako se to nalazi u talijanskom prijevodu enciklike izdanom od samog državnog tajništva rimske kurije. Glavni rad pišćev skupljen je u I. i u III. dijelu knjige.

Prvi dio knjige (1—89) tvori kao uvod samoj enciklici. Tu govori S., kako je došlo do toga, da je sv. Stolica izdala glasovitu encikliku, govori o počecima modernizma i o razvoju njegovu prije enciklike. Kolijevku mo-

dernizma nalazi u Francuskoj, gdje se taj korov i najviše proširio; mnogo je modernizma u Italiji, Engleskoj, dosta u sjevernoj Americi, nešto i u Njemačkoj, vrlo malo kod Slavena. Vrlo je dobro učinio S., što je izbrojio glavne zastupnike modernizma kod pojedinih naroda i glavne modernističke časopise. Šteta, što je pisac pri tom odviše pazio na kratkoću, pa nije zadovoljio ni opravdanog znatiželji čitača. Tako primjerice nije naveo kod mnogih pisaca mjesto djelovanja, službu ili karakter; kod časopisa mjesto gdje izlaze itd. U prvom dijelu govori S. jošte o tom, kako je enciklika bila u pojedinim krajevima i kod pojedinih učenjaka primljena. Dobri katolici primiše je s velikom zahvalnošću, nepristrani inovjerci joj se diviše; samo oni, koji se nagroše njome pogogjeni, mrmrljahu, kritizirahu je, prosvjedovahu protiv nje. S. donosi redom sve t. zv. afere, aferu Ehrhard, Schnitzer, Währmund, Tyrell, Loisy, Lemire, Romolo Murri, Naudet, aferu Sillon i kako se sve zovu. Na koncu prvoga dijela navodi S. literaturu, koja je o modernizmu izašla do konca g. 1910. Nema dvojbe, da cijeli prvi dio pruža lijepu vanjsku sliku modernističkoga gibanja; ako i ne posvema potpuna, ono ipak dosta iscrpivo.

Najviše pažnje, najviše taj je uložio je pisac u treći dio knjige (312—375). U tom je dijelu sadržano veće blago. Koliko se može vidjeti, pišćev je u tom dijelu postavio trojaku zadaću. Ponajprije ide za tim, da razjasni sve pojedine nauke modernističke, poglavito one, što zasijecaju u fiziozofiju i teologiju. Pri tom slijedi korak za korakom encikliku. Promatra modernista kao filozofa, vjernika, bogoslova, historika i kritika, apologetu i reformatora. Razjašnjuje modernističke nauke suponira pisac u čitača viši stepen naobrazbe. No ipak sve tako lijepo, podrobno i iscrpivo tumači, te bi i širi krugovi inteligencije knjigu mogli s razumijevanjem čitati. — Druga je zadaća pišćeva bila, da riječi i izvode enciklike potkrijepi doslovnim citatima iz djela samih modernista. To mi se čini vrlo zgodnim.

Mnogi su naime protivnici enciklike tvrdili, da enciklika nauku modernista krivo prikazuje, oni da takovo što ne uče. Što više i dobrim katolicima, koji